

سروشنامه:	احسانی، محمد، ۱۳۴۱
عنوان و نام پدیدآور:	سیره اخلاقی و تربیتی معصومین <small>علیهم السلام</small> / محمد احسانی
مشخصات نشر:	قم: مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی <small>صلی الله علیه و آله</small> ، ۱۴۳۳ق. = ۱۳۹۰.
مرجع تولید:	پژوهشگاه بین المللی المصطفی <small>صلی الله علیه و آله</small>
مشخصات ظاهری:	۳۴۳ ص
شابک:	۹۷۸-۹۶۴-۱۹۵-۲۰۵-۳
وضعیت فهرست نویسی:	فایا
یادداشت:	کتابنامه: ص. [۳۳۵] ۳۴۳: همچنین به صورت زیرنویس
یادداشت:	چاپ سوم، ۱۳۹۹ (فپیا)
موضوع:	چهارده معصوم -- اخلاق
موضوع:	چهارده معصوم -- فضایل
موضوع:	اخلاق اسلامی
شناسه افزوده:	جامعة المصطفی <small>صلی الله علیه و آله</small> العالمية
رده بندی کنگره:	مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی <small>صلی الله علیه و آله</small>
رده بندی دیویی:	۹۱۳۹۰س ۲۸۵ الف / BP۳۶
شماره کتاب شناسی ملی:	۲۹۷/۹۵ ۲۰۹۷۰۷۳

BA۰۱۳۸

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

سیره اخلاقی و تربیتی معصومین علیهم السلام
 مؤلف: محمد احسانی
 چاپ سوم: ۱۳۹۹ش / ۱۴۴۲ق
 ناشر: مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی صلی الله علیه و آله
 ● چاپ: چاپخانه دیجیتال المصطفی صلی الله علیه و آله ● قیمت: ۵۶۰۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۵۰۰

مراکز پخش

◀ ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نیش کوچه ۱۸
 تلفن: ۳۷۸۳۶۱۳۴ ۲۵ ۹۸ + تلفکس: (داخلی ۱۰۵) / ۳۷۸۳۹۳۰۵ ۲۵
 ▶ ایران، قم، بلوار محمد امین، سه راه سالاریه. تلفن: ۳۲۱۳۳۱۰۶ - ۲۵

✉ miup@pub.miu.ac.ir <http://buy-pub.miu.ac.ir> [@pub_almustafa](https://pub_almustafa)

باسپاس از دست اندرکارانی که ما را در تولید این اثریاری رساندند.

● مدیر انتشارات: مصطفی نویخت
 ● مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری
 ● ناظر گرافیک: مسعود مهدوی
 ● ناظر فنی: سید محمد رضا جعفری

همه حقوق برای ناشر محفوظ است

هرگونه نسخه برداری اعم از کپی برداری و بازنویسی و انتشار، اسکن، ذخیره کامپیوتری، ترجمه به زبان های دیگر و ساخت فایل صوتی کتاب، بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع، شرعاً حرام و از طریق مراجع قانونی، قابل پیگیری است.

سيره اخلاقي و تربيتي معصومين عليهم السلام

محمد احساني

مركز بين المللي
ترجمه و نشر المصطفى صلى الله عليه وآله

سخن ناشر

تحولات اجتماعی و مقتضیات نوپدید دانش‌ها و پدید آمدن دانش‌های نوین، نیازهایی را به وجود آورده که پاسخ‌گویی به آنها، ایجاد رشته‌های تحصیلی جدید و تربیت نیروهای متخصص را ضروری می‌نماید. از این رو کتاب‌های آموزشی نیز باید با توجه به این دگرگونی‌ها تألیف شود.

جهانی شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی، اقتضا دارد که تمام دانش‌پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند، و این مهم با ایجاد رشته‌های تخصصی و تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید.

بالندگی مراکز آموزشی، در گرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. هم‌چنین بازنگری متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و به‌روز کردن آنها موجب حفظ نشاط علمی مراکز آموزشی است.

حوزه‌های علوم دینی به برکت انقلاب شکوهمند اسلامی، سالیانی است که در اندیشه اصلاح ساختار آموزشی و بازنگری متون درسی‌اند.

«جامعة المصطفى صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ العالمية» به عنوان بخشی از این مجموعه که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب آموزشی را سرلوحه تلاش‌های خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این تلاش است.

«مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفى صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ» ضمن تقدیر و تشکر از فرزانه‌گانی که در تولید این اثر، همکاری و همفکری کرده‌اند، آن را به عموم اهل فرهنگ و اندیشه تقدیم می‌کند.

مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفى صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

فهرست

مقدمه پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی <small>صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ</small>	۱۴
درآمد.....	۱۷
۱. مفاهیم، ویژگی‌ها، انواع و مصادر سیره معصومین <small>عَلَيْهِمُ السَّلَام</small>	۱۹
مفهوم‌شناسی.....	۱۹
۱. اخلاق.....	۲۰
۲. تربیت.....	۲۲
الف) ویژگی‌های تعریف.....	۲۴
ب) کاربرد تربیت در قرآن.....	۲۴
۳. تفاوت اخلاق و تربیت.....	۲۶
الف) خودسازی و دیگرسازی.....	۲۷
ب) قداست و عدم قداست.....	۲۸
ج) کارکرد و قلمرو بحث.....	۲۸
د) تربیت وسیله رشد اخلاق.....	۲۹
ه) رابطه عام و خاص من‌وجه.....	۲۹
۴. معصوم.....	۲۹
۵. سیره.....	۳۱
الف) سیره اخلاقی و تربیتی معصومین <small>عَلَيْهِمُ السَّلَام</small>	۳۴
ب) ویژگی‌های سیره معصومین <small>عَلَيْهِمُ السَّلَام</small>	۳۵
یکم: منشأ الهی.....	۳۵
دوم: محتوای عمیق.....	۳۷

۳۸	سوم: تفسیر و تبیین قرآن.....
۳۹	چهارم: ارائه ارزش‌های اسلامی.....
۴۰	پنجم: جامعیت و شمول.....
۴۲	ج) انواع سیره.....
۴۲	یکم: سیره فردی.....
۴۳	دوم: سیره اجتماعی.....
۴۳	سوم) سیره اخلاقی و تربیتی.....
۴۵	چهارم: سیره قولی و فعلی.....
۴۶	پنجم: سیره عقلایی (بنای عقلا).....
۴۷	ششم: سیره متشرعه (شرعی).....
۴۸	د) قلمرو سیره اخلاقی و تربیتی معصومین <small>علیهم السلام</small>
۵۱	۲. حجیت سیره.....
۵۱	حجیت سیره معصومین <small>علیهم السلام</small>
۵۲	۱. قرآن کریم.....
۵۵	۲. ادله عصمت.....
۵۶	۳. ادله حجیت سنت.....
۵۷	۴. دلیل عقلی.....
۵۸	مقدار دلالت سیره.....
۵۹	۱. نظریه اول.....
۶۰	۲. نظریه دوم.....
۶۱	قراین دلالت سیره بر رجحان.....
۶۱	۱. عبادی بودن فعل.....
۶۲	۲. استمرار عمل از معصوم <small>علیهم السلام</small>
۶۳	۳. تکرار فعل در موقعیت‌های مختلف.....
۶۳	۴. نقل سیره به وسیله معصوم <small>علیهم السلام</small> دیگر.....
۶۴	۵. سیره عملی توأم با گفتاری.....
۶۵	۶. دلایل حجیت سیره.....
۶۵	تحلیل نظریه‌ها.....
۶۶	مصادر و منابع استنباط سیره.....
۶۶	۱. قرآن کریم.....
۶۸	۲. روایات معصومین <small>علیهم السلام</small>

فهرست ۹

۶۸	۳. تاریخ اسلام.....
۶۸	۴. تراجم و رجال.....
۶۹	۵. مناقب.....
۶۹	نتیجه.....
۷۰	کارکردهای اخلاقی - تربیتی سیره معصومین <small>علیهم السلام</small>
۷۲	۱. الگودهی.....
۷۳	۲. ارائه راه کارهای عملی.....
۷۴	۳. آموزش های عملی.....
۷۹	۳. سیره عبادی معصومین <small>علیهم السلام</small>
۸۰	عبادت نیاز روح انسان.....
۸۲	اهتمام به عبادت.....
۸۳	درک عظمت خدای متعال در عبادت.....
۸۴	اخلاص در عبادت.....
۸۵	عبادت به انگیزه شکرگزاری.....
۸۶	جدّ و جهد در عبادت.....
۸۹	گریه در عبادت از خوف خدا.....
۹۱	عبادت با تهدیدهای دشمن.....
۹۳	دعا و مناجات در عبادت.....
۹۷	۴. سیره اخلاق فردی معصومین <small>علیهم السلام</small>
۹۷	اصلاح خویشتن.....
۱۰۰	صبر و پایداری.....
۱۰۳	شرم و حیا.....
۱۰۴	نمونه های حیا در سیره معصومین <small>علیهم السلام</small>
۱۰۶	نظافت و آراستگی.....
۱۰۷	نظافت ظاهری.....
۱۰۹	نظم و انضباط.....
۱۱۱	۵. سیره اخلاق اجتماعی معصومین <small>علیهم السلام</small>
۱۱۱	تواضع و فروتنی.....
۱۱۴	عفو و گذشت.....
۱۱۸	شجاعت.....
۱۲۱	انفاق در راه خدا.....
۱۲۳	وفای به عهد.....

۱۲۷	۶. سیره تربیتی و خانوادگی معصومین <small>علیهم السلام</small>
۱۲۷	تشکیل خانواده.....
۱۲۸	۱. همسرگزینی.....
۱۳۰	الف) شیوه همسرگزینی.....
۱۳۲	ب) مهریه سبک.....
۱۳۴	ج) ولیمه عروسی.....
۱۳۶	۲. مهر و محبت به همسر.....
۱۳۸	الف) رفتار نیک با همسر.....
۱۳۹	ب) سازگاری با همسر.....
۱۴۱	ج) همکاری با همسر.....
۱۴۲	د) همکاری علمی با همسر.....
۱۴۴	هـ) تقسیم کار با همسر.....
۱۴۶	و) ستایش از همسر.....
۱۴۷	ز) توجه به خواسته‌های همسر.....
۱۴۸	۳. در فوت همسر.....
۱۴۹	۴. پس از فوت همسر.....
۱۵۳	۷. سیره معصومین <small>علیهم السلام</small> در ارتباط با والدین.....
۱۵۳	جایگاه والدین در اسلام.....
۱۵۴	جایگاه ویژه مادر.....
۱۵۶	احترام به والدین.....
۱۵۷	تعظیم در برابر نام والدین.....
۱۵۸	حیا در برابر والدین.....
۱۵۹	رعایت حقوق والدین.....
۱۶۰	حفظ نام والدین.....
۱۶۱	ذکر فضایل والدین.....
۱۶۲	در فوت والدین.....
۱۶۳	پس از فوت والدین.....
۱۶۵	یادآوری خاطرات والدین.....
۱۶۹	۸. سیره معصومین <small>علیهم السلام</small> در ارتباط با فرزندان «دوره کودکی».....
۱۶۹	نظافت کودک.....
۱۷۱	پوشش کودک.....
۱۷۲	گفتن اذان و اقامه در گوش کودک.....

۱۷۴	گام برداشتن کودک
۱۷۵	نام‌گذاری کودک
۱۷۷	تبریک نوزاد
۱۸۰	دعا برای کودک
۱۸۱	صدقه برای کودک
۱۸۳	عقیقه برای کودک
۱۸۵	ختنه کودک
۱۸۷	آموزش عبادت به کودک
۱۸۹	تشویق کودک به کار نیک
۱۹۱	شرکت دادن کودک در مراسم‌های مذهبی
۱۹۳	سلام دادن به کودک
۱۹۳	وفا به وعده کودکان
۱۹۵	۹. سیره معصومین <small>علیهم‌السلام</small> در ارتباط با فرزندان «دوره نوجوانی»
۱۹۵	اهمیت تربیت فرزند در دوره نوجوانی
۱۹۷	مهر و محبت به فرزند
۱۹۹	تکریم شخصیت فرزند
۲۰۲	ایجاد فضای مناسب برای تربیت فرزند
۲۰۳	الگودهی به فرزند
۲۰۶	توجه به نیازهای فرزند
۲۱۱	۱۰. سیره معصومین <small>علیهم‌السلام</small> در ارتباط با فرزندان «دوره جوانی»
۲۱۲	تربیت‌پذیری جوان
۲۱۲	علم‌آموزی جوان
۲۱۵	پذیرش جوان
۲۱۷	برنامه‌ریزی جوان برای لذت‌های حلال
۲۱۹	راهنمایی جوان
۲۲۰	مشورت با جوان
۲۲۲	اعطای مسئولیت به جوان
۲۲۴	مشارکت جوان در امور سیاسی
۲۲۶	زمینه‌سازی ازدواج جوان
۲۳۱	۱۱. سیره معصومین <small>علیهم‌السلام</small> با بستگان
۲۳۱	دعوت بستگان به خداشناسی
۲۳۲	آگاه کردن بستگان از حساب آخرت
۲۳۴	مهرورزی به بستگان

۲۳۴	احترام و تکریم بستگان
۲۳۶	تلاش حل مشکل بستگان
۲۳۸	همدردی با بستگان
۲۳۹	توجه به احساسات بستگان
۲۴۰	پند و اندرز بستگان
۲۴۱	در فوت بستگان
۲۴۳	پس از فوت بستگان
۲۴۷	۱۲. سیره معصومین <small>علیهم السلام</small> با زیردستان
۲۴۷	تربیت معنوی زیردستان
۲۴۸	صمیمیت با زیردستان
۲۴۹	تعلیم شیوه محاسبه به زیردستان
۲۵۰	مهر و محبت با زیردستان
۲۵۱	مدارا با زیردستان
۲۵۲	گذشت از لغزش زیردستان
۲۵۴	توصیه به عفو زیردستان
۲۵۵	خودداری از امر و نهی زیردستان
۲۵۶	همکاری با زیردستان
۲۵۶	توجه به نیاز زیردستان
۲۵۸	تشویق به ازدواج با کنیزان
۲۶۳	۱۳. سیره معصومین <small>علیهم السلام</small> با شاگردان
۲۶۳	تقویت انگیزه شاگردان برای تحصیل علم
۲۶۶	تقویت اخلاص در شاگردان
۲۶۸	ادب‌آموزی به شاگردان
۲۶۹	تلاش برای علم‌آموزی به شاگردان
۲۷۳	به‌کارگیری شاگردان در نشر معارف اسلامی
۲۷۶	تربیت شاگردان برای مناظره‌های علمی
۲۷۸	تواضع و فروتنی در برابر شاگردان
۲۷۹	اظهار همدردی با شاگردان
۲۸۳	۱۴. سیره معصومین <small>علیهم السلام</small> با اصحاب
۲۸۳	معنای واژه اصحاب
۲۸۴	رفتار صمیمی با اصحاب
۲۸۴	موعظه اصحاب
۲۸۵	کوشش برای حل مشکلات اصحاب

فهرست ۱۳

۲۸۷	تلاش برای رفع نیاز اصحاب
۲۸۹	رعایت عدالت میان اصحاب
۲۹۰	توجه به مسائل خانوادگی اصحاب
۲۹۰	ایجاد وحدت میان اصحاب
۲۹۱	عزت بخشی به اصحاب
۲۹۳	زمینه سازی ازدواج اصحاب
۲۹۴	مشورت با اصحاب
۲۹۵	عبادت از اصحاب
۲۹۹	۱۵. سیره معصومین <small>علیهم السلام</small> با مخالفان
۲۹۹	دعوت مخالفان به اسلام
۳۰۱	تلاش برای هدایت مخالفان
۳۰۳	گفتمان با مخالفان
۳۰۶	عفو و گذشت از مخالفان
۳۰۹	مدارا با مخالفان
۳۱۱	احترام به مخالفان
۳۱۳	قاطعیت با مخالفان
۳۱۴	سخت گیری با مخالفان
۳۱۵	جهاد و مبارزه مسلحانه
۳۲۱	۱۶. سیره معصومین <small>علیهم السلام</small> در شرایط خاص زندگی
۳۲۲	انجام وظیفه در هر شرایط
۳۲۳	امر به معروف و نهی از منکر
۳۲۵	نشر معارف الهی
۳۲۸	استقامت و پایداری
۳۳۰	استفاده از فرصت ها
۳۳۰	صلح در شرایط خاص
۳۳۱	جهاد برای اصلاح جامعه
۳۳۵	کتابنامه

مقدمه پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

حوزه‌های علمیه در تلاش وصف‌ناپذیر خود در طول تاریخ، همواره تعلیم و تربیت شاگردان را جزو رسالت‌های اصیل خود قرار داده و بدین‌وسیله، معارف فاخر اسلام و علوم اهل‌بیت علیهم‌السلام را نسل به نسل به دست ما رسانیده‌اند و به همین سبب به کتاب‌های آموزشی توجه داشته‌اند.

گسترش فناوری، پیشرفت شگرفی را در عرصه علم پدید آورده است. در دنیای امروز، آگاهی‌های مورد نیاز بشر در تمام عرصه‌ها به صورت لحظه‌ای قابل دسترسی است. شیوه‌های سنتی و انبوه‌خوانی جای خود را به روش‌های نوین آموزشی داده است، که این دگرگونی‌ها در پی رسیدن هرچه سریع‌تر به اهداف آموزشی است.

جامعه المصطفی ﷺ العالمية نهادی حوزوی است که تعلیم و تربیت فراگیران غیرایرانی را در حوزه علوم اسلامی برعهده دارد. افراد زیادی از ملیت‌های گوناگون در سطوح مختلف آموزشی و در رشته‌های متنوع علوم اسلامی و انسانی در این دانشگاه تحصیل می‌کنند. دانش و بینش اسلامی طلاب غیر ایرانی - با توجه به تنوع منطقه‌ای و کشوری - تفاوت‌هایی دارد،

همین امر ایجاب می‌نماید که نهاد مذکور به تدوین متون نوین و متناسب با تنوع ملیتی بپردازد.

بزرگان و اندیشمندان حوزوی، به‌ویژه امام‌خمينی علیه‌السلام و مقام معظم رهبری (دام‌ظله) همواره تأکید داشته‌اند که آموزش‌های حوزوی با شیوه‌های جدید و مبتنی بر روش‌های استنباط فقه جواهری تدوین شود و به سمت شکوفایی حرکت نماید. مقام معظم رهبری (دامت برکاته) در سال هشتاد و شش در جمع روحانیون فرمود: «شتاب علم در این بیست سالی که گذشت یقیناً به مراتب کمتر از شتاب علم و پیشرفت فناوری در بیست سالی است که پیش روی ماست ... در مورد کتاب درسی باید عبارت را آن‌چنان واضح بیان کنیم که کسی که دنبال فهم مطلب است، بتواند به راحتی آن را بفهمد ... البته باید توجه شود که سطح مطلب پایین نیاید».

بحمدالله پس از انقلاب اسلامی ایران، ظرفیت مناسبی در اختیار محیط‌های علمی قرار گرفت.

جامعة المصطفی ﷺ العالمية در پرتو معارف اهل‌بیت علیهم‌السلام و به برکت انقلاب شکوهمند اسلامی، به منظور تحول در نظام آموزشی، با بهره‌گیری از گروه‌های علمی، آموزشی و پژوهشی و نیز سازماندهی متون درسی و با نگاهی ویژه به اقتضائات خاص منطقه‌ای و بین‌المللی این نهاد، تدوین متون درسی متناسب برای نظام آموزشی را از مأموریت‌های ویژه پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی علیه‌السلام قرار داد.

این پژوهشگاه، تجربه ارزشمندی از تحقیقات تدوین متون را در خود جای داده است و با اتکا به تجربه مجموعه تدوین متون دو سازمان پیشین نهاد - یعنی «مرکز جهانی علوم اسلامی» و «سازمان حوزه‌ها و مدارس علمیه خارج کشور» - به شکوفایی جدیدی در تولید علم دست یافته است.

چاپ نزدیک به دویست عنوان متن درسی در داخل و خارج از کشور و آماده‌سازی بیش از دویست متن و جزوه درسی بخشی از فعالیت‌های علمی در عرصه تدوین متون درسی است که امید است با عنایات الهی و توجهات حضرت ولی عصر علیه السلام سهمی کوچک در گسترش فرهنگ و معارف اسلام ناب محمدی صلی الله علیه و آله به شمار آید.

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی صلی الله علیه و آله با قدردانی از فعالیت‌های گذشتگان و با هدایت و نظارت مدیریت برنامه‌ریزی آموزشی و نیز همکاری گروه‌های علمی پژوهشکده‌ها، بر آن است که برای تأمین نیازهای آموزشی با معیارهای پیشرفته متون درسی، ادامه دهنده این جریان مبارک باشد.

متن درسی حاضر که با عنوان **سیره اخلاقی و تربیتی معصومین علیهم السلام** برای دوره کارشناسی رشته معارف اسلامی و علوم تربیتی نگارش یافته، حاصل تلاش ارزشمند جناب محمد احسانی است. از ایشان و دیگر فرزندان که در به ثمر رسیدن این اثر نقش داشته‌اند، صمیمانه سپاسگزاری می‌شود.

در پایان از بذل توجه خوانندگان و ارسال نظرات علمی برای اصلاح و بازنگری چاپ‌های جدید قدردانی می‌گردد.

جامعة المصطفی صلی الله علیه و آله العالمية

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی صلی الله علیه و آله